

KS. ANDRZEJ OFFMAŃSKI
US SZCZECIN

KONCEPCJA KATECHEZY W DYREKTORIACH Z LAT 1971–2020

II Sobór Watykański, uznawany za najważniejsze wydarzenie w historii Kościoła XX wieku¹, choć nie podjął wprost debaty na temat katechezy, miał jednak poważny wpływ na dynamiczne przemiany, jakie zaszły w rozumieniu nowych dróg realizacji misji posługi katechetycznej². Po pięćdziesięciu latach od zakończenia Soboru, pytając o recepcję, a nawet o wyzwania, jakie stanowią owoce Vaticanum II, dostrzegamy, iż w poszczególnych krajach dokonuje się dalszy rozwój teologii, a w tym katechetyki³. Liczne inicjatywy duszpasterskie poprzez które Kościół wychodzi ku wszystkim, którzy mogą poznać i doświadczyć głębi wiary⁴, posoborowa katecheza wychodzi naprzeciw najtrudniejszym problemom, których nie można było pominąć⁵.

Przez pięćdziesiąt lat od zakończenia Vaticanum II odbyły się trzy Synody Biskupów zwołane przez Stolicę Apostolską, a poświęcone tematom związanym z posługą Słowa, trzy adhortacje poświęcone ewangelizacji i katechizacji⁶ oraz opracowanie *Katechizmu Kościoła Katolickiego*⁷ z 1979 roku. Stały się one podstawą do opracowania i opublikowania trzech dyrektorii⁸, zatwierdzonych przez kolejnych papieży. Na przestrzeni tych lat wydane dyrektoria dają obraz przemian

¹ E. Alberich, *Katecheza dzisiaj*, Warszawa 2003, s. 64

² Tamże, s. 65.

³ Por. np. L. Villemin, *Recepcja Soboru Watykańskiego II we Francji*, w: M. Jagielski (red.), *Recepcja i wyzwania Soboru Watykańskiego II*, Zielona Góra 2018, s. 36-40.

⁴ Tamże, s. 39

⁵ Tamże; przedmiot czy treść (Słowo Boże, jako że katecheza jest głoszeniem i posługą słowa), podmiot (człowiek wierzący) oraz jej zaplecze instytucjonalne; por. G. Adler – G. Vogelesen, *Un siècle de catchese en France 1893-1980*, Paris 1981, rozdz. 9.

⁶ Paweł VI, *Adhortacja Evangelii nuntiandi*, 5-76.

⁷ *Catechismus Catholicae Ecclesia*, Libreria Editrice Vaticana 1997; tłum. pol: *Katechizm Kościoła Katolickiego*, Poznań 2002 (KKK).

⁸ *Directorium Catechisticum Generale*, Libreria Editrice Vaticana 1971 (DCG); tłum. pol. *Ogólna instrukcja katechetyczna*, w: *Katecheza po Soborze Watykańskim II w świetle dokumentów Kościoła*, t.1, Warszawa 1985; Kongregacja ds. Duchowieństwa, *Dyrektorium ogólne o katechizacji*, Libreria Editrice Vaticana 1997 (DOK); Papieska Rada ds. Krzewienia Nowej Ewangelizacji, *Dyrektorium o katechizacji*, Kielce 2020 (DK).

zachodzących w promowaniu wizji katechezy mającej prowadzić ochrzczonych ku dojrzałości w wierze i wpływać na uformowanie autentycznego świadka Chrystusa w przemieniających się czasach⁹.

Ogólna instrukcja katechetyczna (11 marca 1971)

Opracowana przez papieską Kongregację ds. Duchowieństwa *Instrukcja* była pierwszym „owocem” Vaticanum II w zakresie katechizacji¹⁰. W świetle Soboru termin „katechizacja” odnajduje swą pełnię w relacji z ewangelizacją w szerszym tego słowa znaczeniu, która dzisiaj oznacza całą misję Kościoła i działalność apostolską, poprzez którą jest głoszone przybliżające się przyjście Królestwa Bożego¹¹. Tylko wówczas można osiągnąć cel katechezy, zdążającej do prowadzenia uczestników katechizacji do chrześcijańskiej dojrzałości. „Człowiek dojrzały (ugruntowany we wierze) poznaje tajemnicę zbawienia objawioną w Chrystusie (...). Winna ona prowadzić do stopniowego uchwycenia całej prawdy o Bożym planie, przygotowując wiernych do czytania Pisma świętego i poznawania Tradycji”¹²

Uważa się jednak, że nie można tej dojrzałości osiągnąć już na pewnym, ściśle określonym etapie życia, lecz że świadomość konieczności zdążania do tego celu winna towarzyszyć człowiekowi przez całe jego życie¹³. Człowiek dojrzały w wierze potrafi rozpoznawać w różnych okolicznościach i przy różnych spotkaniach zaproszenie Boga, wzywającego go do wypełnienia zamiaru (planu) i odczytywania go jako swoje powołanie życiowe, które staje się celem całego jego życia. Właśnie do katechezy należy naświetlenie tego zadania, które może pomóc ochrzczoneму patrzeć po chrześcijańsku na ludzkie sprawy, zwłaszcza na znaki czasu, aby mógł dzięki temu oceniać i wyjaśniać wszystko w duchu chrześcijańskim¹⁴.

Omówienie norm i kryteriów katechizacji uwzględniających „wierność Bogu” i „wierność człowiekowi” *Dyrektorium* dokonuje na dwóch płaszczyznach: treści i źródeł katechezy. Mają one sprawiać, że doświadczenie płynące z życia ludzkiego stanie się wartością katechetyczną, o ile oświetlone będzie prawdą objawioną¹⁵. Dlatego właśnie Autorzy tego dokumentu, jak uznaje R. Murawski, starają się

⁹ Jan Paweł II, Adhortacja apostolska *Catechesi tradendae* 1979 (CT), 19.

¹⁰ J. Charytański, *Katechizacja jako forma ewangelizacji*, w: W. Kubik (red.), *Katecheza po Soborze Watykańskim II*, t. 1, Warszawa 1985, s. 193. Paweł VI w przemówieniu do członków I Zgromadzenia Ogólnego Konferencji Episkopatu Włoch określił całe nauczanie soborowe „wielkim katechizmem czasów współczesnych”. Por. *Dyrektorium o katechizacji*, dz. cyt., s. 8.

¹¹ Por. J. Charytański, tamże, s. 195.

¹² Por. DCG 24.

¹³ Por. tamże 97; A. Exeler, *Wesen un Aufgabe der Katechese*, Freiburg – Basel – Wien 1966, s. 67-166.

¹⁴ Por. tamże 26.

¹⁵ Por. tamże 74.

bardzo precyzyjnie ukazać konieczność antropologicznego ukierunkowania katechezy¹⁶, a wręcz doprowadzania uczestników katechezy do podkreślenia związku wiary z życiem codziennym. Powołując się na *Konstytucję o Kościele w świecie współczesnym* Ojcowie soborowi stwierdzają, iż rozłam zachodzący między wiarą wyznawaną a życiem codziennym, występujący bardzo często we współczesności, należy zaliczyć do poważniejszych błędów naszych czasów¹⁷. Ta sytuacja domaga się więc, by katecheza prowadziła wiernych do pełnego „zintegrowania życia z wiarą”¹⁸.

Ogólna instrukcja katechetyczna, poświęcając sporo miejsca katechezie młodzieży, domaga się zwrócenia uwagi na problemy młodych przeżywających już nie tyle bunt, co gwałtowną kontestację wobec Kościoła, a nawet wprost zobojętnienie czy odejście od niego¹⁹. Postulat zwrócenia większej uwagi na okres adolescencji prowadzi do stwierdzenia, że zadaniem wychowania religijnego, które stanowi część posługi katechetycznej, jest pomóc młodzieży w odnalezieniu „(...) jakiejś orientacji fundamentalnej”²⁰. W braku tej orientacji Autorzy *Instrukcji* upatrują najpoważniejsze przyczyny kryzysu religijno-moralnego młodzieży. Dlatego tak ważne jest formowanie podbudowy intelektualnej uważanej za „(...) istotną konieczność, gdy idzie o życie wiarą”²¹.

Na podstawie tego dokumentu można dojść do wniosku, że posoborowe *novum* w posłudze katechetycznej dotyczyć będzie zarówno celu, materii i metod katechizowania, a zwłaszcza obudzenia nowej gorliwości i dynamizmu misyjnego²².

Na pierwsze miejsce w katechetycznych rozważaniach soborowych wysuwa się zagadnienie Kościoła – „Ludu Bożego w Chrystusie”, który jest nie tylko narzędziem i przestrzenią głoszenia słowa Bożego, lecz samo jest słowem Boga – znakiem objawienia nadprzyrodzonej rzeczywistości zaszczipionej w ludzką współczesność przez Chrystusa²³. Aby Kościół określany „niejako sakramentem zbawienia”²⁴ mógł być traktowany jako czytelny znak, winien angażować wszystkich ochrzczonych w swoje życie i budzić w nich poczucie się do członkostwa w dziele zbawczym²⁵. Katechizacja więc powinna podjąć dzieło kształtowania postaw duchowych

¹⁶ R. Murawski, *Potrzeba antropologicznego ukierunkowania katechezy*, „Katecheta” 19(1975), s. 159-165.

¹⁷ Por. GS 43.

¹⁸ Tamże, s. 164; por. G. Milanesi, *Integrazione tra fede e cultura, problema centrale della pastorale catechetica*, „Orientamenti Pedagogici” 14(1967), s. 547-589.

¹⁹ Por. DCG 82.

²⁰ Tamże 84.

²¹ Tamże 88.

²² Por. DOK 59.

²³ Por. J. Charytański, *Inspiracje soborowe w katechetyce*, art. cyt., s. 153.

²⁴ Por. KK 1; V. Warnach, *Kościół jako sakrament*, w: B. Lambert (red.), *Nowy obraz Kościoła*, Warszawa 1968, s. 36-38; E.H. Schillebeckx, *Chrystus, sakrament spotkania z Bogiem*, Kraków 1966, s. 33-60.

²⁵ Por. K. Wojtyła, *U podstaw odnowy*, dz. cyt., s.193n.

w młodym pokoleniu i zdolności operatywnych umożliwiających mu zaangażowanie się w powszechne kapłaństwo Chrystusowe, co jest przecież powołaniem każdego ochrzczonego²⁶. Katecheza winna więc kształtować w młodych członkach Kościoła świadomości udziału w kapłaństwie Chrystusowym i włączaniu się w jego potrójną misję wobec świata.

Ukazana w soborowej *Konstytucji o Objawieniu Bożym* misja słowa oraz jej miejsce w życiu Kościoła domaga się aktywności całego ludu Bożego w celu coraz głębszego poznania, rozumienia i wyrażania Słowa Bożego. Wymaga to od jego członków postawy czynnej, otwartej i poszukującej w odczytywaniu Objawienia, zrozumienia jego sensu i przekazywania go innym, a nie tylko przyswajania sobie prawd wiary w sposób statyczny²⁷. Głoszenie słowa skierowane jest przez Kościół najpierw *ad intra*, by pogłębić życie wiary Kościoła w jego członkach, a następnie kierowane *ad extra*, by spełniając misję Chrystusa, nieść światu Dobrą Nowinę, realizując w ten sposób Boży plan zbawienia wszystkich ludzi w Chrystusie²⁸.

Przygotowanie członków Kościoła do realizacji tego zadania jest jednym z fundamentalnych zadań katechizacji²⁹. Dopiero człowiek w pełni dojrzały w wierze jest w stanie poznać znaki i działanie Boże w sensie objawienia zbawczego. *Konstytucja o Kościele w świecie współczesnym* każe widzieć rzeczywistość współczesnego świata jako wyzwanie – znak czasu³⁰, a nie jako zagrożenie, wobec którego należy przyjąć tylko postawę obronną, apologetyczną, jak to zauważyć można było w katechezie okresu przedsoborowego.

Dyrektorium ogólne o katechizacji (15 sierpnia 1997)

Pracę nad drugim z kolei *Dyrektorium* ponownie podjęła Kongregacja ds. Duchowieństwa. Nawiązując do treści *Instrukcji* z 1971 roku uwzględniła dwa założenia: ukazanie katechizacji w ramach ewangelizacji, co w międzyczasie starały się szczególnie wyakcentować dwie adhortacje: *Evangelii nuntiandi* Pawła VI oraz

²⁶ V. Warnach, *Kościół jako sakrament*, art. cyt., s. 35; por. K. Wojtyła, *U podstaw odnowy*, dz. cyt., s. 193.

²⁷ Por. DV 21; DCG 5.

²⁸ Por. KL 17, 35; J. Charytański, *Inspiracje soborowe w katechetyce*, art. cyt., s. 156.

²⁹ Por. DCG 28.

³⁰ W Piśmie Świętym czas jest zawsze związany z planami Bożymi i Jego interwencją w historię ludzkości, a równocześnie każde wydarzenie jest umiejscowione w czasie i w sobie znanym wymiarze koresponduje z historią zbawczą. Między wniebowstąpieniem a końcem świata istnieje i działa Kościół – Ciało mistyczne Chrystusa, w którym żyje i działa Duch Chrystusa. Te wydarzenia, zjawiska są znakami oznaczającymi i przekazującymi pewne orędzie, które winno być zgłębiane i wywołujące określona postawę. Por. A.L. Szafranski, *Kairologia. Zarys nauki o Kościele w świecie współczesnym*, Lublin 1990, s. 91-108; A. Jankowski, *Znaki czasu w Piśmie Świętym*, „Ateneum Kapłańskie” 62(1970), s. 7-18.

Catechesi tradendae Jana Pawła II. Wyakcentowano także, że nauczanie religii stwarza możliwość podjęcia dialogu ze światem, z różnymi dziedzinami wiedzy (np. wychowanie do życia w rodzinie), a o ile dialog ten będzie miał charakter interdyscyplinarny, będzie stwarzał szansę na inkulturację – szukania tego, co może łączyć współczesną kulturę z wiarą. Wymaga to jednak przemiany języka katechezy z doktrynalnego przekazu teologicznego na egzystencjalne poszukiwanie możliwości spotkania się człowieka z Chrystusem, który wzywa i powołuje go, wyposażając każdego w godność i zdolności, dzięki którym ma on szansę przemieniać świat, za który powinien poczuwać się odpowiedzialnym³¹.

Dyrektorium stworzyło okazję do refleksji nad drogami, którymi winna pójść odnowa posługi katechetycznej, by nie stracić niczego, co stanowi bogactwo dziedzictwa Kościoła, ale też dopomina się wypracowania nowej formuły katechezy, zarówno szkolnej jak i tej parafialnej, by jak najowocniej służyła nowym pokoleniom do integralnego rozwoju wiary.

Powszechnie staje się w tym czasie wołanie o odnowę katechetyczną, gdyż warunki w których żyje człowiek w zmieniającym się pluralistycznym świecie, są jakże odmienne od tych sprzed kilku jeszcze laty. Rozpowszechnia się mentalność i dążenie do zaspokojenia doraźnych potrzeb, zwłaszcza o charakterze ekonomicznym, uznanie wolności jednostki za coś absolutnego, a gubienie troski o wspólnotę ludzką jako dobro wspólne³².

Równocześnie jednak zauważyć możemy odradzanie się żywotności Kościoła przez odnowę liturgiczno-biblijną, odkrywanie na nowo znaczenia modlitwy i życia kontemplacyjnego oraz zaangażowania się w różne formy troski o potrzebujących.

Kultura współczesna, zwłaszcza w krajach Zachodu o korzeniach przecież chrześcijańskich, została poważnie zraniona i zdeformowana. W tej sytuacji Synod Biskupów na Zgromadzeniu specjalnym dla Europy stwierdza: „Europa nie tylko powinna dzisiaj odwoływać się do swojego chrześcijańskiego dziedzictwa: trzeba by znowu była w stanie decydować o swojej przyszłości w spotkaniu z Osobą i orędziem Chrystusa”³³. Autorzy drugiego *Dyrektorium* nawołują do katechezy o charakterze ewangelizacyjnym, która przywróciłaby świadomość konieczności włączenia się w budowanie Królestwa Bożego. Winna ona „na nowo przynieść ludziom wyzwalające przesłanie Ewangelii, (...) Bóg cię kocha, Chrystus przyszedł dla ciebie”. I to przesłanie, jak określa Synod powołując się na *Christifideles laici*, stanowi jądro nowej ewangelizacji³⁴.

Jakie elementy składają się na tego typu katechezę? Kościół napełniony Duchem Świętym przekazuje Objawienie za pośrednictwem ewangelizacji. Proces ten

³¹ Por. DOK 109.

³² Por. A. Potocki, *Tendencje w przemianach polskiej młodzieży*, w: A. Offmański (red.), *Troska Kościoła o współczesną polską młodzież. Zarys problematyki*, Szczecin 2008, s. 24-29.

³³ *Ut testes simus Christi qui nos liberavit* (pol.), Watykan 1991, s. 8

³⁴ Jan Paweł II, *Adhortacja Christifideles laici*, 34.

dokonywane przez świadectwo chrześcijańskie, dialog i obecność miłości, głoszenie Ewangelii i wezwanie do nawrócenia³⁵, przez prowadzenie katechumenatu i procesu wtajemniczenia³⁶ oraz formowanie wspólnoty za pośrednictwem sakramentów i posług²⁷.

Posługa słowa Bożego, która jest podstawowym elementem ewangelizacji, prowadzona jest w różnych formach, wśród których *Dyrektorium* wymienia zwołanie i powołanie do wiary, wtajemniczenie, stałe wychowanie wiary, inicjację w liturgię i w teologiczne zgłębianie Słowa³⁷. Realizacja tych form jest uzależniona od tego, czy przekazuje katechizowanym wiadomości religijne, czy też wespół z nimi odkrywa związki między katechizowanym a poznaną treścią – Osobą Chrystusa z Jego misterium³⁸. W procesie formacji wiary właśnie ta „komunikacja interpersonalna (...) znajduje się w centralnym miejscu. Wobec przesunięcia akcentu w katechizacji z przekazu rzeczowego na wzajemne świadectwo osobowe wydaje się być wyzwaniem czasu i znaczącą zasadą katechetyczną”³⁹.

Dyrektorium o katechizacji (23 marca 2020)

Kolejne *Dyrektorium*, tym razem opracowane przez Papieską Radę ds. Krzewienia nowej Ewangelizacji stanowi rozwinięcie dwóch poprzednich z uwzględnieniem pokłosa XIII Synodu Biskupów (2012 r.), poświęconego nowej ewangelizacji oraz adhortacji *Evangelii gaudium*⁴⁰. Kontekstem *Dyrektorium* są przemiany kulturowe, jakie dokonały się na przełomie stuleci, a dynamicznie wpłynęły na przemiany ludzkiej egzystencji z rodzącą się potrzebą skupienia formacji wiary opartej o nową ewangelizację.

Przemiany zachodzące we współczesnym świecie, a prowadzące jakże często do laicyzacji wielu społeczeństw, domagają się ponownej dynamiki ewangelizacji w tym katechizacji, która odświeżyłaby i ożywiła dar wiary otrzymany na chrzcie. Autorzy *Dyrektorium* precyzują tę posługę, wyjaśniając, że ewangelizowanie powinno prowadzić do uświadomienia, iż dojrzałość w wierze nie polega tylko na intelektualnym przyswojeniu sobie prawd wiary, lecz na odkryciu, iż odnowa wiary dokonuje się przez współpracę z łaską i prowadzi do komunii z Jezusem, rozmownym i kontemplującym miłość Ojca i Jego posłannictwo do ludzi⁴¹.

³⁵ Jan Paweł II, Adhortacja apostolska *Catechesi tradendae*, 23.

³⁶ Tamże.

³⁷ Por. DOK 87.

³⁸ M. Majewski, *Aktualne wyzwania katechetyczne*, Kraków 1997, s. 110.

³⁹ Tamże.

⁴⁰ Por. Franciszek, *Evangelii gaudium*, Watykan 2013.

⁴¹ Por. DK 85.

W *Dyrektorium* czytamy, że współcześnie, nawet w krajach od wieków ochrzczonych, zachodzą sytuacje, że konieczną staje się katecheza przeniknięta duchem ewangelicznym i zmierzająca „do (...) wychowania chrześcijan w poczuciu ich tożsamości jako ochrzczonych, wierzących i członków Kościoła, otwartych i prowadzących dialog ze światem”⁴². Katecheza ta może inspirować adresatów do autentycznego nawrócenia, pogłębiania doświadczenia Boga i odkrywania życiowej wartości Jego orędzia. Taka katecheza stawia uczestników wobec konieczności dokonywania odpowiedzialnych wyborów i powinna wspierać ich w odważnym podejmowaniu decyzji zgodnych z Ewangelią.

Nowość tej posługi nie dotyczy treści orędzia ewangelicznego, które jest nienaruszalne, a przez publikację *Katechizmu Kościoła Katolickiego* ponownie przypomniane, lecz zasadza się na nowej gorliwości, nowym sposobie głoszenia Dobrej Nowiny i zastosowaniu nowych środków wyrazu. Przecież już posługa ewangeliczna Jezusa brała pod uwagę doświadczenie słuchaczy i nawiązywała do nich, by ukazać głębszy wymiar tej rzeczywistości.

Nowa ewangelizacja zakłada i domaga się głębokiej wiary tych, którzy głoszą orędzie zbawcze, wiary umocnionej przez działanie Ducha Świętego i opanowanie umiejętności dzielenia się swoim doświadczeniem nawrócenia z innymi. Kościół musi więc odwoływać się do własnego doświadczenia, do przemiany, która dokonała się przez spotkanie z Chrystusem i winna ona w konsekwencji pobudzić uczestników tej katechezy do refleksji nad swoją przemianą, (ożywienie wiary).

Ewangelizacja zaś *ad extra* winna rodzić w słuchaczach zachwyt i entuzjazm, który doprowadzi do fascynacji osobą Chrystusa i jego misją, a w konsekwencji powinna prowadzić do osobowego nawrócenia, którego skutkiem będzie w nich nową gorliwość i apostołski zapał do świadczenia o Chrystusie wobec świata.

Szczególną cechą nowych metod ewangelizacyjnych jest nowość środków wyrazu, jakimi należy się posługiwać w głoszeniu orędzia zbawczego. Chodzi o taki język przekazu ewangelicznego, który będzie zrozumiany przez współczesnego człowieka, żyjącego w nowej rzeczywistości i zainspiruje go do poszukiwania w niej odpowiedzi na swoje problemy egzystencjalne.

Współczesny świat wszedł w epokę, kiedy język oparty o słowo przestaje być uprzywilejowanym narzędziem porozumiewania się ludzi. Zaczyna dominować obraz budzący wrażenia i skupiający niekiedy uwagę na zewnętrznej szacie przekazu, a nie na jego treści czy wprost zawartej w niej myśli. Zmieniające się w szybkim tempie obrazy wywołują wrażenia, ale nie pozwalają na głębszą refleksję, która pomogłaby odbiorcom odczytać głębię przekazu. Dobra Nowina domaga się wyrażania całej głębi ewangelicznej w języku i formach czytelnych dla dzisiejszego świata, korespondujących z funkcjonującymi już wyobrażeniami i budzących w ludziach fascynację przekazywaną treścią⁴³.

⁴² DK 194.

⁴³ Por. A. Zwoliński, *Obraz w relacjach społecznych*, Kraków 2004, s. 462-468.

Szczególnie pożądane jest jednak, aby w procesie ewangelizacji uwzględniać mentalność współczesnego adresata, nawet poszczególnych grup społecznych oraz sposobów wzajemnego komunikowania się dzisiejszych ludzi, co zresztą czynił Jezus, sięgając poprzez przypowieści czy inne formy przepowiadania do serc słuchaczy⁴⁴. Dotychczasowe tradycyjne formy przekazu nadal mogą służyć tym, którzy poczuwają się do ścisłych związków z Kościołem i w nim wzrastają. Często zaś do młodzieży nie jest w stanie przemówić przekaz wyrażany językiem ich rodziców. Rodzi się więc poważny problem katechetyczny, jak przełożyć na język młodych i ich mentalność odwieczne orędzie zbawcze. Przy uwzględnianiu nowych zapotrzebowań nadal charakterystyczną cechą ewangelizacji pozostaje wierność radośnej nowinie przez promulgowanie autentycznego kerygmatu, głoszonego jednak bardziej „ostro” (zdecydowanie) i bezpośrednio skierowanego do współczesnego, jakże często do zagubionego słuchacza, tak jak to praktykował sam Jezus. Ma ono wywołać refleksje i skłonić do odpowiedzi. To dlatego *Dyrektorium o katechizacji*, mówiąc o źródłach katechezy, przypomina rolę Pisma Świętego i *Katechizmu Kościoła Katolickiego*⁴⁵.

W dobie nowej ewangelizacji, biorąc pod uwagę jak bardzo zróżnicowani pod względem duchowego rozwoju są adresaci ewangelizacji, kerygmat winien stać się centralną treścią katechezy ewangelicznej i to w taki sposób, by zadziwił, zafascynował młodych i pozyskał ich dla wiary Chrystusowi⁴⁶, który ich kocha, a wielu z nich tego doświadczyło.

Dyrektorium o katechizacji wprost stwierdza, że współcześnie zachodzą sytuacje, nawet w krajach od dawna ochrzczonych, iż konieczną się staje katecheza przeniknięta duchem ewangelicznym i zmierzająca „(...) do wychowania chrześcijan w poczuciu ich tożsamości jako ochrzczonych, wierzących i członków Kościoła, otwartych i prowadzących dialog ze światem”⁴⁷. Katecheza ta może zainspirować adresatów do autentycznego nawrócenia, pogłębienia w nich doświadczanie Boga i przekonania o życiowej wartości orędzia chrześcijańskiego⁴⁸.

Katecheza tego typu wielokrotnie stawia uczestników wobec konieczności dokonywania wyborów i wspiera ich w odważnym podejmowaniu decyzji zgodnych z Ewangelią. Katecheza taka pociąga jednak za sobą ryzyko, że uczestnicy jej podejmą niekiedy błędne decyzje, ale nie odbiera im to prawa do wolnego, osobowego wyboru. Dlatego w katechezie tego typu szczególnie wielkie znaczenie ma

⁴⁴ Por. A. Jankowski, *Królestwo Boże w przypowieściach*, Warszawa 1981.

⁴⁵ Por. DK 95.

⁴⁶ Por. DK 194.

⁴⁷ DK 194.

⁴⁸ Por. Spotkanie Jana Pawła II i kolejnych papieży z młodzieżą na Światowych Dniach Młodzieży; por. Jan Paweł II, *Kazanie na Westerplatte*, 12.06.1987; Benedykt XVI, *Rozważanie podczas spotkania z młodzieżą*, Kraków 27.05.2006; Franciszek, *Rozważania Ojca Świętego Franciszka do młodzieży*, Kraków Błonia, 28.07.2016.

doprowadzenie do spotkania z Chrystusem, którego heroiczna wprost miłość do człowieka staje się ostatecznym motywem i argumentem w podejmowaniu decyzji.

Konsekwencją prowadzenia takiej katechezy jest dialog z otaczającym światem, wyposażanie młodzieży w nadprzyrodzoną argumentację i motywację oraz w moc i odwagę w podejmowaniu realizacji apostołskiego świadectwa życia i misji wychodzenia z Dobrą Nowiną ku światu, gubiącemu sens i nadzieję.

W Polsce proces wzbogacania katechezy przez ukierunkowane na ewangelizację nauczanie religii w szkole znajduje swoją motywację w aktualnej sytuacji socjokulturowej. Wielu ochrzczonych deklaruje jeszcze przynależność do Kościoła i wiary, ale nie identyfikuje się z nią, bo nie poznało i nie przeżyło ożywiającej i odnawiającej mocy Ewangelii albo sobie tego nie uświadamia.

W konsekwencji koniecznością jest podjęcie katechezy w duchu nowej ewangelizacji, która odbudowywać będzie więzi między wolnym człowiekiem, poszukującym prawdy, a przynoszącym ją Chrystusem. Pomoże mu podejmować właściwe decyzje i cieszyć się radością z przeżywania Ewangelii w swoim życiu na co dzień.

Autorzy *Dyrektorium o katechizacji* zwracają uwagę, że „często osoby, które uczestniczą w katechezie, w rzeczywistości potrzebują autentycznego nawrócenia. Dlatego Kościół pragnie, by na ogół pierwszy etap procesu katechetycznego był poświęcony zapewnieniu [im] nawrócenia”⁴⁹. W obecnej sytuacji polskiej młodzieży wprost nieodzowne jest podjęcie przez Kościół prekatechumenatu i prekatechezy⁵⁰. Katechumenalna inspiracja katechezy była już uwzględniona w poprzednim *Dyrektorium*, ale w *Dyrektorium* z 2020 roku rozbudowana została przy omawianiu ewangelizacyjnej misji katechezy⁵¹. Autorzy rozumieją inspirację, nie tylko jako naśladownictwo katechumenatu pierwotnego Kościoła, lecz „przyjęcie właściwego stylu i dynamizmu formacyjnego opartego na: paschalnym charakterze, dokonującym się we wspólnocie i stopniowym progresywnym doświadczaniu życia chrześcijańskiego”⁵².

Te formy posługi słowa wiążą się ściśle z katechezą w nowej ewangelizacji i z całym procesem inkulturacji orędzia ewangelicznego, gdyż przemiany zachodzące we współczesnym społeczeństwie domagają się nowych, trafiających do młodzieży metod, dróg, pobudzających ją do zainteresowania się przekazem ewangelicznym i podejmowania przez nią dialogu z Chrystusem. Dopiero wówczas może dojść do podjęcia właściwych decyzji życiowych⁵³. Realizacja takiej katechezy dokona się wówczas, kiedy w posłudze Kościoła katechezie zostanie zagwarantowane

⁴⁹ DK 62.

⁵⁰ A. Sielepin, *Ku nowemu życiu*, Kraków 2014, s. 153n; J. Bagrowicz, *Towarzyszyć wzrastaniu. Z dyskusji o metodach i środkach edukacji religijnej młodzieży*, Toruń 2006, s. 37-39.

⁵¹ Por. DK 62-63.

⁵² DK 64; por. A. Offmański, *Koncepcja katechezy o charakterze ewangelizacyjnej według zasad katechumenalnych*, Szczecin 2010, s. 160-166.

⁵³ Por. P. Tomasiak, *Religia w dialogu z edukacją. Studium na temat korelacji nauczania religii katolickiej z polską edukacją szkolną*, Warszawa 2004; I. Sadurski, *Korelacja nauczania religii i historii*

właściwe miejsce w całym procesie dojrzewania chrześcijańskiego, przyjmie ona ewangelizacyjny, dialogiczny charakter i permanentnie będzie prowadzona także z dorosłymi, a nie tylko na poziomie katechezy dzieci i młodzieży.

Wielu współczesnych znawców tego tematu nie tylko formułuje zasady, ale wprost opracowuje materiały do takiej formy katechetycznej, tworząc całe szkoły ewangelizacyjne.

Katecheza ewangelizacyjna wymaga też odpowiedniej formacji nauczycieli realizujących ten model katechezy – ewangelizatorów potrafiących podejmować dialog z młodymi, rozumiejących ich trudności i także pełnego życzliwości wspierania ich w kształtowaniu swojej dojrzałej wiary. Katecheci jako starsi świadkowie w wierze winni ich pobudzać do refleksji, rozmowy z Bogiem i podejmowania ryzyka posłuszeństwa – zawierzenia Chrystusowi. Nieodzowne jest też przygotowanie odpowiednich narzędzi do tego typu katechezy, a więc odpowiednich programów, podręczników i materiałów katechetycznych, uwzględniających mentalność i sposób komunikacji młodzieży XXI wieku, a także powrót do ponownego odczytania orędzia ewangelicznego⁵⁴ przy olbrzymim wsparciu sakramentalnym i modlitewnym całego Kościoła.

Podjęte dotychczas próby budzą pewne nadzieje, gdyż zauważamy w nich przesunięcie koncepcji procesu katechetycznego w kierunku hermeneutyczno-komunikatywnym, przy równoczesnym preferowaniu samodzielności młodzieży w odkrywaniu prawdy i dokonywaniu właściwych wyborów.

Dzięki samodzielnemu gromadzeniu materiałów, stanowiących źródło chrześcijańskiej motywacji, młodzież może przeżyć radość z odkrywania Chrystusa i doświadczenia Bożego miłosierdzia. Właśnie te aspekty nowych programów i materiałów katechetycznych mogą zainicjować dialog między katechizowanymi, stopniowo stymulować ich postawę otwartości i prowadzić młodych do mocnego poczucia tożsamości chrześcijańskiej.

Możemy więc stwierdzić, że nowa ewangelizacja obejmuje całość posłannictwa Kościoła, a wręcz, że Kościół jest dla ewangelizacji⁵⁵.

Podsumowanie

Aby zreasumować przemiany w koncepcji katechezy w minionym pięćdziesięcioleciu posoborowym według Dyrektoratów, które zostały w tym czasie opracowane i podpisane przez kolejnych papieży, należy sięgnąć do początków Kościoła.

---

w trzyletnim liceum ogólnokształcącym w zakresie rozszerzonym, w: A. Kiciński (red.), *Korelacja nauki religii katolickiej z edukacją szkolną*, Lublin 2011, s. 55-70.

⁵⁴ Por. *Kompendium Katechizmu Kościoła Katolickiego*, Kielce 2005; *Youcat. Katechizm Kościoła Katolickiego dla młodych*, Częstochowa 2011.

⁵⁵ Por. DOK 46.

Początki katechezy bowiem wiążą się z narodzinami Kościoła⁵⁶. Podobnie zwraca na to uwagę Jan Paweł II w jednej ze śródownych katechez, mówiąc: „Wraz z wydarzeniem Pięćdziesiątnicy rozpoczął się czas Kościoła. Ten czas Kościoła oznacza początek ewangelizacji apostoelskiej (...) W dniu Pięćdziesiątnicy Szymon Piotr zapoczątkował w Jerozolimie katechezę Kościoła”⁵⁷. Chcąc więc poznać dzisiejszą koncepcję katechezy, jaka przewidziana jest w Kościele, nie sposób nie sięgnąć po doświadczenia Kościoła, który przez wieki jak ewangeliczny gospodarz sięga po rzeczy stare i nowe, by odkryć bogactwo posługi katechetycznej i wyciągnąć wnioski dla lepszego spełniania posłannictwa, otrzymanego przez Kościół od Chrystusa. Rekoncepcja ta dojrzewała przez wieki⁵⁸.

Przyjmując polecenie Jezusowe „Będziecie moimi świadkami” (Dz 1,8) uczniowie Jego przez lata podążania za Nim dawali świadectwo temu, co widzieli i słyszeli w szkole Mistrza z Nazaretu. Była to katecheza naocznego świadectwa (por. Dz 2,22.32). Apostołowie świadczyli o tym, co się wydarzyło od chrztu Jana aż po wniebowstąpienie, a dzięki działaniu Ducha Świętego świadectwo to dotyczyło tajemnicy Wcielonego Słowa, kryjącej się za znanymi im faktami z Jego życia. Był to podwójny wymiar katechezy doświadczenia: świadectwo w słowie i czynie, aż po męczeńską ofiarę.

W miarę ilościowego poszerzania się Kościoła rodziła się instytucja, która stała się pewnym modelem katechezy – katechumenat. „Była to instytucja wychowawcza starochrześcijańskiego Kościoła, w której przez systematyczną naukę i wychowanie przygotowywano wszystkich, którzy przez przyjęcie chrztu św. pragnęli się stać członkami Kościoła”⁵⁹. Rozbudowane w katechumenacie nauczanie miało na celu nie tyle przekazywanie kandydatom do chrztu jak największej ilości wiedzy, ile doprowadzenie do postępu w życiu chrześcijańskim – do pełnego nawrócenia.

Dyrektorium ogólne o katechizacji stwierdza, że katechumenat chrzcielny (albo inaczej mówiąc inicjacja katechumenalna dorosłych) wyraża najlepiej naturę katechezy i umiejscowienie jej w całym działaniu misyjnym Kościoła⁶⁰. We współczesnym katechizowaniu jako nowej ewangelizacji katechumenat pochrzcielny jest dla Kościoła priorytetem i zarazem modelem inspirującym rozwój całej katechezy.

Szczególnie wiele problemów na przestrzeni wieków rodziło rozumienie Jezusowego mandatu: „Idźcie i nauczajcie wszystkie narody” (Mt 28,19). Dwa różne tłumaczenia tego mandatu misyjnego powodowały różne spojrzenia na posługę katechetyczną. Oświeceniowe wejście nauczania religii do szkół położyło akcent na

⁵⁶ Por. R. Murawski, *Co to jest katecheza?*, „Szczezińskie Studia Kościelne” 6(1995), s. 27

⁵⁷ Jan Paweł II, *Wierzę w Boga Ojca Stworzyciela*, Citta` del Vaticano 1987, 10.

⁵⁸ M. Majewski, *Tożsamość katechezy integralnej*, Kraków 1995, s. 95.

⁵⁹ J. Dajczak, *Katechetyka*, Warszawa 1956, s. 239; por. R. Murawski, *Katecheza chrzcielna w procesie wtajemniczenia chrześcijańskiego czasów apostoelskich*, Warszawa 1990, s. 108-113; M. Finke, *Pedagogika wiary*, Poznań 1996, s. 52n.

⁶⁰ Por. DOK 256.

nauczanie jako przekazywanie orędzia zbawczego. Cały proces wejścia katechezy do szkoły w tym czasie z jednej strony poszerzył krąg dzieci i młodzieży objętych systematyczną nauką religii i zapewnił harmonię wychowawczego oddziaływania różnych podmiotów wychowawczych, a korzystając z ogólnego rozwoju pedagogiki katecheza w szkole ulepszała swoje metody dydaktyczne.

Z drugiej jednak strony nowa sytuacja prowadziła do desakralizacji katechezy. Miejscem katechizacji zamiast kaplicy czy pomieszczeń kościelnych, stała się szkoła, zmierzająca w swej autonomii do uniezależnienia się od Kościoła. Dominacja intelektualizmu jakoby z „natury” spowodowała, że nauczanie religii, przekaz wiedzy religijnej stały się w szkole katechizowaniem, oderwanie zaś katechezy dzieci i młodzieży od formacji religijnej rodziny było jedną z przyczyn zachwiania się poczucia przez rodziców do priorytetowego obowiązku religijnego wychowania dzieci.

Krytyczna ocena skuteczności katechezy w szkole i wierności myśli Bożej zawartej w Piśmie Świętym, skłoniło do refleksji katechetycznej prowadzącej do odnowy, jaka znalazła swój wyraz w kongresach katechetycznych i publikacjach w ciągu pięćdziesięciu lat. Także dzisiaj, kiedy bierzemy do ręki *Katechizm Kościoła Katolickiego*, czytamy: „Katecheza powinna wyrażać w sposób bardzo jasny radość i wymagania drogi Chrystusa”⁶¹, a także to, że w „samym centrum katechezy znajduje się przede wszystkim Osoba: Jezus Chrystus (...), a katechizować ... to odkrywać w osobie Jezusa Chrystusa cały odwieczny zamysł Boży, który w Nim się wypełnił”⁶². Dokonuje się to na dwóch płaszczyznach: doprowadzenia do łączności z Osobą Jezusa Chrystusa. „Katecheta zaś niech nie zatrzymuje na sobie samym, na swoich osobistych poglądach i własnych postawach myślowych, ani uwagi, ani przywiązania umysłu i serca, kogo katechizuje...”⁶³. Człowiek musi się czuć wezwany do udzielenia swojej odpowiedzi.

Pogłębiona refleksja posoborowa nad posługą Kościoła we współczesnym świecie prowadziła do rozpowszechnienia katechezy interpretującej problemy ludzkie⁶⁴. Laicyzacja w świecie i sekularyzacja w Kościele kazały się mocno zastanowić nad koncepcją człowieka i jego problemami egzystencjalnymi. Zrodzona z tych potrzeb katecheza stanowi pomoc w ukształtowaniu osobowości ucznia do spotkania z Bogiem, a w konsekwencji do uformowania dojrzałej postawy wiary. Treścią tak uformowanej katechezy były wartości boskie i ludzkie⁶⁵. Temu służą kolejne instrukcje Stolicy Apostolskiej, ale też dyrektoria katechetyczne w poszczególnych krajach, do opracowania których zachęcało już *Dyrektorium* z 1997 roku⁶⁶.

⁶¹ KKK 1697.

⁶² Tamże 426.

⁶³ CT 6.

⁶⁴ Por. J. Stroba, *Przepowiadanie i interpretacja w katechezie*, „Katecheta” 16(1972), s. 3-6; M. Finke, *Pedagogika wiary*, dz. cyt., s. 45-46.

⁶⁵ M. Majewski, *Antropologiczna koncepcja katechezy*, Kraków 1995.

⁶⁶ Por. DOK 282.

Słowa kluczowe: dyrektorium katechetyczne, katecheza, ewangelizacja, kerygmat, mistagogia, dojrzałość w wierze, katechizm

Summary

Directories, which have been elaborated and published over the last 50 years, constitute the key catechetical documents of the post-conciliar Church in terms of catechesis. Their aim is to present an updated vision of catechesis, which on the one hand should accurately convey God's revelation, and on the other, it should take into account the changes and transformations taking place in the environment in which the young generation is growing up and where the mindset of a believer is shaped. In the course of all those years emerged a scheme of those documents: their aim is to show the relationship between the revelation and its message and to illustrate the identity of catechesis made up of the purpose, tasks and the source.

Keywords: Catechetical directory, catechesis, evangelization, kerygma, mystagogy, faith maturity, catechism.

Riassunto

Documenti catechetici di fondamentale importanza della Chiesa postconciliare nel campo della catechesi sono dei Direttori, sviluppati e pubblicati nell'arco di cinquant'anni, i cui presupposti sono quelli di presentare l'attuale visione della catechesi, che da un lato deve essere fedele alla Rivelazione divina, dall'altro invece, tener conto dei cambiamenti in atto nell'ambiente in cui non solo cresce la giovane generazione, ma si plasma anche la mentalità del credente di oggi. Negli anni si è sviluppato un certo modello di questi documenti: essi mirano a mostrare il rapporto tra la rivelazione e il suo messaggio, a presentare l'identità della catechesi, costituita da fini, compiti e fonti.

Parole chiavi: direttorio catechetico, catechesi, evangelizzazione, kerigma, mistagogia, maturità nella fede, catechismo

Bibliografia

- Directorium catechisticum generale*, Libreria Editrice Vaticana 1971 (DCG); tłum. pol. *Ogólna instrukcja katechetyczna*, w: *Katecheza po Soborze Watykańskim II w świetle dokumentów Kościoła*, t. 1, Warszawa 1985.
- Kongregacja ds. Duchowieństwa, *Dyrektorium ogólne o katechizacji*, Libreria Editrice Vaticana 1997.
- Papieska Rada ds. Krzewienia Nowej Ewangelizacji, *Dyrektorium o katechizacji*, Kielce 2020.
- Paweł VI, Adhortacja *Evangelii nuntiandi*, Rzym 1964.
- Jan Paweł II, Adhortacja apostolska *Catechesi tradendae*, Rzym 1979.
- Alberich E., *Katecheza dzisiaj*, Warszawa 2003.
- Charytański J., *Katechizacja jako forma ewangelizacji*, w: Kubik W. (red.), *Katecheza po Soborze Watykańskim II*, Warszawa 1985.
- Majewski M., *Aktualne wyzwania katechetyczne*, Kraków 1997.
- Murawski R., *Co to jest katecheza?*, „Szcecińskie Studia Kościelne” 6(1995), s. 27-32.

O autorze

ks. Andrzej OFFMAŃSKI – kapłan archidiecezji szczecińsko-kamieńskiej, prof. dr hab. teologii w zakresie katechetyki, prof. Uniwersytetu Szczecińskiego, konsultor Komisji Wychowania Katolickiego, Ekspert nauczania religii MEN, recenzent podręczników katechetycznych, delegat Arcybiskupa Metropolity ds. Archidiecezjalnej Rady Katechetycznej w Szczecinie, kierownik sekcji szczecińskiej Polskiego Towarzystwa Teologicznego.